

Slavko Gordić

O VIDOVIŠA TEMATIZACIJE INDIVIDUALNOG I KOLEKTIVNOG IZGNANIŠKOG USUDA U POEZIJI MILOŠA KORDIĆA

Negde krajem jula, u istom danu, poštar mi donese *Srpsko kolo* (br. 54), list Saveza Srba iz regiona, i pesničku knjigu *Gdje sunce počinje* (2020) Miloša Kordića. Ubrzo mi se učinilo kako su pomenute novine i pesnička zbirka od sedamdesetak stranica slika u malom glavnih tema, tokova i vrtloga našeg opšteg života. Pa i književnog.

Za političku istoriju, pored tolikih tragova ovog vremena u ovom broju *Srpskog kola*, verovatno je najvažniji popis osamdeset osam zavičajnih i izbegličkih udruženja koja su osudila učešće Borisa Miloševića na proslavi *Oluje* u Kninu.

A za književnu istoriju, makar u detaljima koji ne promiču *Leksikonu pisaca srpske književnosti* (koji nastaje u Matici srpskoj), mogu biti od značaja dva priloga Miloša Kordića u ovom broju *Srpskog kola*. Prvi je odlomak iz njegove knjige zapisa i sećanja *Bilo jednom na Baniji*, u kojoj je spasen od zaborava nepovratno izgubljen zavičaj s popisima i opisima njegovih negdašnjih žitelja, njihovih prezimena, imena i nadimaka, te mikrotoponima, pa flore i faune, uz rečnik s „više od četiri hiljade nepoznatih, manje poznatih i zaboravljenih starih riječi i izraza banijskih“. Drugi prilog je poduži nekrolog Draganu Kolundžiji, „skrhanom korona virusom“, pesniku koji je sav bio poezija, „sazdana od najsitnijih detalja i mrva života“, prisnom prijatelju s kojim je Kordić i prosnevaio i video i Kozaru i Kosovo, a čiji lik i delo sad, uz vlastita zapažanja, dočarava i dvema rečenicama Milovana Danojlića: „Prošao je kroz vek i svet sav zadihan, užurban, ranjiv, zanesen, očaran lepotom koja se ponekad, kroz poneku reč, daje naslutiti. Uz ljubav prema prirodi i zavičajnom tlu, nosio je u duši, kao tamno zaveštanje, i neku nedorečenu patnju.“

A pesnička knjiga *Gdje sunce počinje?* Tri naslovne reči čitamo i na samom njenom kraju, u poslednjem stihu poslednje pesme, s vizijom jahača sa sabljama koji će prolaziti „... sve dok ne jenja / zvuk kopita što nije tamo gdje sunce počinje“. U devetom stihu iste pesme („Uz topot u daljini“) nalazimo i sintagmu „vjetrom vijani“, koja poodavno, sve do naslova najnovije knjige Anđelka Anušića, simbolički imenuje istorijski fatum srpskog naroda u Hrvatskoj. Kad sam prošle godine, za naučno-književni skup u SANU, pisao ogleđ „Poetička usmerenja srpskog pesništva na razmeđu XX i XXI veka“, pomenuo sam, dakako, i Kordića i Anušića, posebno u kontekstu natpoetičke teme *zanat izgnanstva*, koji su izučili i izučavaju mnogi srpski pesnici. Kao, naravno, i prozaisti, poput Slavice Garonje, čija se knjiga proze *Povratak u Arkadiju* (2014), po Dušku Babiću, „uslovno može označiti kao roman“.

Proza, po pravilu, lakše od poezije trpi nanose dokumentarno-faktografske doslovnosti. Dok se u pesmi tek „...odnekud javi / gugutka i moj glas u njoj“, i to pre u afektivno-izmaštanom negoli deskriptivnom značenju, dotle u pomenutoj knjizi sećanja istog autora, u osobenoj „enciklopedistici“ detinjstva i zavičaja, čitamo ovakav ornitološki izveštaj, u stilskom znaku asindetske kumulacije: „Pećina i njen jarak okrenuti su ka jugu, pa su se tu mogle i vidjeti i čuti (pratio sam ih u već odraslijim godinama, kad sam nešto i znao o njima): kukavica, grlica, prepelica, šumska sova, kobac, jastreb kokošar, kreštalica (kreja), svraka, siva vrana, velika sjenica, zelena žuna, šareni djetlić, carić, ćubasta ševa, crnoglava grmuša, crvendać, poljski vrabac, obična zebla, crni kos, drozd pjevač, mali slavuj itd.“

Znacima stvarnosti – zavičajne, dečake i one potonje, ratne i izgnaničke – obiluju, naravno, i pesme u zbirci *Gdje sunce počinje*. Ali, kao da Kordić, za ljubav jednom poetičkom paradoksu, češće i s više stvaralačke posvećenosti govori o poetski transponovanom sećanju „na rubu sna“, ili o „pletanju sjenki“ i dodira fantastičkog i verističkog viđenja, nego o prvotnom, idiličnom, i potonjem, traumatičnom, hodu ovim svetom biografskog *ja*. Štaviše, čini se da – na planu ključnih kreativnih aspiracija ovog pesnika – nad opsesijom ličnog i nacionalnog udesa preteže orijentacija na opšte, svezremene i arhetipske slike i prozrenja o ratovima, izgonima i izbeglištima, dakle o famoznom vraćanju istog. Otud i u doživljaju sveta lirskog subjekta onolika praistorijska i istorijska prasećanja i sećanja na u biti neizmenjiv usud čovekov od vremena pećinskih crteža do današnjeg dana. Kao da su slivene u jednu i jedinstvenu nedeljivu celinu naše sudbine sa sudbinama čoveka Mesopotamije, Fenikije, Helade, Rima i Vizantije. Pogotovo onog u novijim vremenima.

Biće da se upravo vrstom i merom te *univerzalnosti* u poimanju čoveka i istorije Miloš Kordić izdvaja među svojom pesničkom braćom po izgnaničkoj nesanici. Začudo, u motivici i slikovnosti njegovih pesama – i kad im je inspirativno-tematski koren u skorašnjim našim stradanjima, makar ih čovek koji peva posle rata maskirao oniričko-fantastičkim snohvaticama – neuporedivo je više *svetskih* nego *naših* imena i adresa! Bar na četrdeset mesta blesne u ovim pesmama mitološka, istorijska, geografska, naučna, književna, likovna i muzička reminiscencija na tzv. veliki svet, dok ovo podneblje, istorijsko, zemljopisno i duhovno, proviruje samo kroz pomen Vinče, Vučedola, Nerodimlja, Lepenca, Malog Radovice, Stevana Mokranjca, Milorada Pavića i, dakako, Jasenovca i Jaukova, „jezera iz pjesnikovog sna“. Takvo, „globalističko“ računanje vremena kao da naziremo već od prve pa do pretposlednje pesme: u prvoj („S kapljom crne krvi za pauka“) srećemo Fukoa i fusnotu s podsećanjem kako je ovaj francuski fizičar 1850. godine „sa izuzetnom preciznošću izmjerio brzinu svjetlosti“, dok u pretposlednjoj, apokaliptičkoj („Božur, božuri“), snovidimo „svijet bez svjetlosti“ i „kraj svijeta“.

A možda bi se ipak u drugom čitanju ispostavilo da u jednačini dom i svet preteže prvi član! I da je svet tek „objektivni korelativ“ doživljaju doma, sve daljeg. Tako u pesmi „Vizantijski motiv“, gde se nižu imena i slike Vizantije, Aja Sofije, Konstantinopolja, Rima i Mezije, dva početna stiha glase: „Ima već godina i godina kako me progoni / želja da napišem istoriju svog izbeglištva.“ I trenuci putopisne lirike („Mon Sen-Mišel“ i „Berlin, u kasnu jesen 1975. godine“), i kad im pesnički subjekt pribegne konvenciji tzv. lirike maske ili uloge, ima-

ju za podtekst konkretnu izbegličku sudbu. Da i ne pominjemo one izričnije motivske pojedinosti sa književnim junakom u beogradskoj zimi, na ulici ili u marketu, gde i kad – na verističkom rubu izmaštane priče o putnicima koji „...mogu / da budu hiljadu kilometara i odavde i odande / zauvijek prognani“ – iskrnsne nedvosmislen prizor, bez viška značenja: „Zatim je gospođa / prepoznala u meni izbjeglicu...“ Najčešći, a možda i pesnički najdelotvorniji vid tematizacije individualnog i kolektivnog izgnaničkog usuda prebiva u samoj atmosferi ovih pesama, elegičnoj i nostalgичno-snevalačkoj, u onim posvudašnjim evokativnim problescima vremena i prostora „bivšeg života“, „bivših predjela“, „naše napuštene kuće“ i „upola spaljenih kuća“, kao i u detinjim čulima sačuvanih „crvenih bobica gloga“ i „smežuranih zrna divljeg grožđa“, te i onim, sad već dečaćkim, snovima o „milijonima godina“ pripisanih poreklu i nepromenjenom obličju kamena i guštera na kamenu.

Višeslojan i složen govor Kordičeve poezije čitaoca i raduje i iznenađuje i zbunjuje. Ponekad u dve susedne pesme blesnu dve toliko različite pesničke slike, poput prozračnog trenutka „kad januar dune u svoj rog“ i onog septembarskog, višestruko začudnog, na narednoj stranici: „Nečiji mnogoglavi pas loče užeglu krv groma / pod kestenom“. Ili su, najposle i najpre, pesnici ono davno posvedočeno čuđenje u svetu – u koji „dolaze i pitaju, opisuju / riječi tišine“, kako to već stoji u Kordičevoj uistinu teško prohodnoj pesmi „Prometej“.

Valjalo bi čitati i druge Kordičeve pesničke knjige – od kojih sam davno kratkim zapisom pozdravio samo *San o Borhesu* (1998) – ali i njegove pesme za decu, „priče i pripovijetke“, roman *Daždvenjak* (2014) i na početku zabeleške pomenutu knjigu o Baniji i nepomenuti „azbučnik“ o Komogovini, pesnikovom rodnom mestu. Od Ivanićeve beleške o Kordiću u *Književnosti Srpske krajine* (1998) prošlo je dosta ljutog i košmarnog vremena i ugledalo sveta desetak novih knjiga našeg pesnika. Ivanić je, međutim, već tada ne samo pouzdan nego, rekli bismo, i vidovit u sagledavanju poetsko-poetičkog traga Kordičeve putanje do „samog vrha onoga što je najbolje u pjesništvu krajiških Srba i tek treba da bude pročitano u korpusu srpske književnosti“. Kordić je tu i tada viđen kao pesnik čija se reč „gradila postupno, od identifikacije svijeta/zavičaja ili kulturnih motiva ka zatvorenom govoru koji imenovanjem poznatog istovremeno precizno gradi zasebnu, pjesničku stvarnost“. Pesnik se često vraćao usudu svog naroda i svoga kraja, najpre kao „svjedok užasa“, a potom „kao prorok naroda osuđenog da bude bez staništa“. Posebno je tačan, pogotovo u ovom času, Ivanićev uvid o „preseljavanju“ pesnikove saživljenosti sa zavičajnim prostorom u mit i simbol i njenim „presijecanjem slikama urbanih izazova savremenosti“.

Oktobar 2020.